

Економіка і управління підприємствами

УДК 378.1.014.54(477)

Вергун Антоніна Миколаївна

*кандидат економічних наук, доцент кафедри
фінансів та фінансово-економічної безпеки*

Київський національний університет технологій та дизайну

Вергун Антонина Николаевна

*кандидат экономических наук, доцент кафедры
финансов и финансово-экономической безопасности*

Киевский национальный университет технологий и дизайна

Verhun Antonina

*PhD in Economics, Associate Professor of the
Department of Finance and Financial and Economic Security
Kiev National University of Technology and Design*

Вергун Михайло Олексійович

*кандидат економічних наук, асистент кафедри обліку та аудиту
Київський національний університет технологій та дизайну*

Вергун Михаил Алексеевич

*кандидат экономических наук, ассистент кафедры учета и аудита
Киевский национальный университет технологий и дизайна*

Verhun Mikhaylo

*PhD in Economics, Assistant Professor of Accounting and Auditing
Kiev National University of Technology and Design*

**СТАТИСТИЧНІ РЕАЛІЇ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО
ПОТЕНЦІАЛУ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ
СТАТИСТИЧЕСКИЕ РЕАЛИИ ФОРМИРОВАНИЯ
ИНВЕСТИЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ
ЗАВЕДЕНИЙ УКРАИНЫ**

STATISTICAL REALITIES OF THE FORMATION OF INVESTMENT POTENTIAL OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF UKRAINE

Анотація. В статті розглянуто пріоритетні завдання, які стоять перед вищою школою в рамках реалізації стратегії «Європа-2020». Проаналізовано передумови запровадження реформ для підвищення ефективності вищої школи. З метою оцінювання стану фінансування вищої освіти в Україні проаналізовано обсяг видатків та наведена динаміка фінансування вищої освіти, в тому числі сукупні інвестиції. Досліджено стан інвестиційного забезпечення розвитку вищої освіти України.

Проаналізовано кількісні та якісні показники основного педагогічного персоналу ВНЗ, наведена динаміка контингенту студентів ВНЗ. Доведено, що створення конкурентоспроможної системи вищої освіти України, інтегрованої в Європейський простір вищої освіти можливе за рахунок заохочення приватного інвестування у сферу вищої освіти та наукових досліджень, а також в інвестуванні науково-дослідних, дослідно-конструкторських і науково-технічних робіт.

Ключові слова: вищий навчальний заклад, інвестиційний потенціал вищих навчальних закладів, ефективність вищої школи, розвиток вищої школи.

Аннотация. В статье рассмотрены приоритетные задачи, стоящие перед высшей школой в рамках реализации стратегии «Европа-2020». Проанализированы предпосылки внедрения реформ для повышения эффективности высшей школы. С целью оценки состояния финансирования высшего образования в Украине проанализированы объем расходов и приведена динамика финансирования высшего образования, в

том числе совокупные инвестиции. Исследовано состояние инвестиционного обеспечения развития высшего образования Украины.

Проанализированы количественные и качественные показатели основного педагогического персонала вуза, приведена динамика контингента студентов вузов. Доказано, что создание конкурентоспособной системы высшего образования Украины, интегрированной в Европейское пространство высшего образования возможно за счет поощрения частного инвестирования в сферу высшего образования и научных исследований, а также в инвестировании научно-исследовательских, опытно-конструкторских и научно-технических работ.

Ключевые слова: *высшее учебное заведение, инвестиционный потенциал высших учебных заведений, эффективность высшей школы, развитие высшей школы.*

Summary. *The article deals with the priority tasks faced by the higher school within the framework of the Europe 2020 strategy. The preconditions for introducing reforms to improve the efficiency of higher education are analyzed. In order to assess the state of higher education financing in Ukraine, the volume of expenditures has been analyzed and the dynamics of financing of higher education, including aggregate investment, is presented. The state of investment support for the development of higher education in Ukraine is investigated.*

The quantitative and qualitative indices of the main pedagogical staff of the higher educational institutions are analyzed, the dynamics of the contingent of students of higher educational institutions is presented. It is proved that the creation of a competitive Ukrainian higher education system integrated into the European Higher Education Area is possible through the encouragement of private investment in higher education and research, as well as in investing in research, development and scientific and technical work.

Key words: *higher educational institution, investment potential of higher educational establishments, efficiency of higher education, development of higher education.*

Постановка проблеми. У ринкових умовах господарювання беззаперечним стає вплив рівня розвитку системи освіти на стан економічних, соціальних, політичних та інших процесів, що відбуваються в державі. Зростає роль і значущість вищих навчальних закладів (ВНЗ), що перетворюються на ринкові суб'єкти господарювання з характерними ознаками конкурентної боротьби. Переможцями в цій боротьбі стають ВНЗ з високими рейтинговими показниками освітньої, наукової, соціальної й інших видів діяльності, для досягнення яких потребується суттєва інвестиційна підтримка.

Підвищення інвестиційної привабливості ВНЗ для держави, іноземних інвесторів, юридичних і фізичних осіб досягається за рахунок дослідження й розвитку їх інвестиційного потенціалу в рамках відповідного організаційно-економічного механізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До такого висновку дійшли іноземні та вітчизняні вчені, які досліджували інвестиційний потенціал як економічну категорію, а також формування, ефективне застосування та підтримку інвестиційного потенціалу (О. П. Ворсовський [1], С. В. Іванов [2], І. Ю. Бережна [3], І. М. Грищенко [4], У. П. Нечитайло [5], Ю. В. Литюга [6], Ю. В. Тимофєєва [7] та ін.).

Формулювання цілей статті. Враховуючи вищезазначене, особливої актуальності набуває завдання аналізу основних проблем в діяльності ВНЗ України, дослідження проблем та розробка заходів щодо підвищення інвестиційного потенціалу вищих навчальних закладів України.

Виклад основного матеріалу. Серед стратегічних завдань державної освітньої політики в Україні – досягнення українською освітою конкурентного рівня на ринку світових освітніх послуг, поглиблення міжнародного співробітництва. Освіта – основа соціального, політичного, економічного, духовного та культурного розвитку суспільства. Відтак інвестування в освіту є важливим чинником економічного й соціального прогресу, найефективнішим засобом соціальних змін, котрі необхідні для формування надійного економічного фундаменту країни.

Серед пріоритетних завдань, які вирішуються задля сталого розвитку будь-якої держави, ООН визначає необхідність забезпечення та створення для всіх бажаючих людей необхідних умов отримувати якісну освіту протягом усього життя.

Показовим є те, що для забезпечення сталого майбутнього та всеохоплюючого зростання Європейським Союзом була прийнята Стратегія «Європа-2020». Основні положення цього документа окреслюють рамкові орієнтири на період до 2020 р., які передбачають діяльність у таких сферах: знання, дослідження та інновації; стала економіка; зростання зайнятості населення; його соціальне залучення, що нині не завжди відповідає потребам населення ЄС. Наприклад, наводяться дані про те, що не менше ніж 20 % випускників ВНЗ і 6 % молоді, що мають початкові професійні навички, деякий час витрачають на підвищення кваліфікації за кордоном.

Крім того, у цій Стратегії ЄС визначено провідні ініціативи, одна з яких – «Молодь у русі». Передбачається, що цими ініціативами буде охоплено понад 90 % молоді країн Євросоюзу. Згідно зі Стратегією «Європа-2020» має зменшуватися відсоток осіб, які зарано залишають школу; 40 % молоді має отримувати завершені форми вищої освіти; як мінімум 15 % дорослого населення повинно включатись у процеси безперервної освіти; працевлаштування не менш 82 % молоді із середньою

на вищою освітою тощо [8]. Такі критерії визначені з огляду на те, що саме високий рівень освіти може забезпечити конкурентоспроможність економіки будь-якої держави.

Як в Україні, так і в усьому світі, освітні реформи набувають значення рушійних чинників розвитку суспільства. Тобто зацікавленість держави в реформуванні освіти пояснюється перш за все потребами суспільства, яке все частіше висловлює незадоволення якістю освіти. А недосконалі результати освітнього процесу, своєю чергою, стимулюють пошук стратегій та інструментів реформування освітньої галузі. Саме тому основною офіційною установкою запровадження реформ виступає підвищення ефективності вищої школи.

Україна є державою з високим попитом на вищу освіту. Забезпечення високого рівня цієї освіти потребує достатнього фінансування. У зв'язку з цим у проекті Концепції розвитку освіти в Україні на період 2015–2025 років визначені заходи щодо вдосконалення системи управління та фінансування освіти шляхом децентралізації, дерегуляції, забезпечення інституційної, академічної та фінансової автономії вищих навчальних закладів. Зокрема, рекомендується запровадити багатоканальне фінансування освіти й активізувати приватне інвестування у сферу освіти й науки. Крім того, поставлено на розгляд питання щодо утворення фондів сталого розвитку навчальних закладів усіх рівнів (так званих ендавментів). Однак у документі зауважується, що фінансова участь держави в наданні освітніх послуг має залишатися вагомою. Проте співвідношення між обсягами інвестицій держави, приватних осіб (студентів), бізнес-структур у фінансуванні вищих навчальних закладів повинно мати оптимальні пропорції.

Передумовою для успішного, цілеспрямованого й ефективного впровадження відповідних освітніх реформ є можливість отримання

об'єктивної інформації щодо сучасного рівня фінансування системи освіти.

З метою оцінювання стану фінансування вищої освіти в Україні проаналізуємо динаміку основних показників, що представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Фінансування вищої освіти в Україні упродовж 2010–2015 рр.

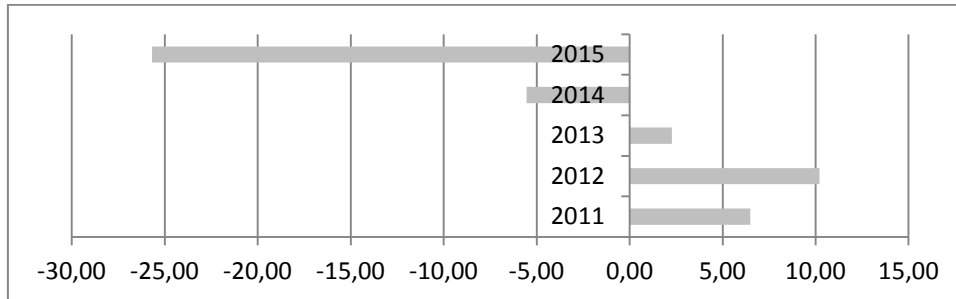
Роки Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015*
Загальні видатки зведеного бюджету, млн грн	377 843	416 854	492 455	505 844	523 005	433 160
– на освіту, усього	79 826	86 254	101 561	105 539	100 106	75 907
– на вищу освіту	24 998	26 620	29 336	30 003	28 341	21 060
Видатки на освіту, у % до ВВП	7,4	6,6	7,0	7,3	6,4	5,5
Видатки на вищу освіту, у % до ВВП	2,3	2,0	2,0	2,1	1,8	1,5
Видатки на освіту, у % до загальних витрат зведеного бюджету	21,1	20,7	20,6	20,9	19,1	17,5
Видатки на вищу освіту, у % до загальних витрат зведеного бюджету	6,6	6,4	6,0	5,9	5,4	4,9
Видатки на вищу освіту, у % до видатків на галузь у цілому	31,3	30,9	28,9	28,4	28,3	27,7

Примітка. * – дані станом на 01.10.2015 р., без урахування видатків бюджетів Автономної Республіки Крим та м. Севастополя.

Джерело: складено авторами за даними [9].

Як бачимо з табл. 1, динаміка показників видатків на вищу освіту в Україні з 2010 по 2015 рр. свідчить про зростання фінансування з 25 млрд. грн у 2010 р. до 30 млрд. грн у 2013 р., тобто в 1,2 рази. Але вже в 2014 р. спостерігається скорочення державного фінансування вищої освіти до 28,3 млрд. грн, а станом на 01.10.2015 р. витрати сукупного бюджету на вищу освіту склали 21 млрд. грн.

Отже, отримані дані засвідчують, що до 2012 р. спостерігається стабільне зростання фінансування вищої освіти, яке уповільнюється в 2013 р. Уже в 2014–2015 рр. державне фінансування вищої освіти зменшується відповідно на 5,5 % та 25,7 % (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка державного фінансування вищої освіти України в 2011–2015 рр., %

Джерело: розроблено авторами за даними [9].

Держава виділяє на освіту протягом 2010–2015 рр. від 7,4 % до 5,5 % ВВП, замість 10 %, як передбачено ст. 61 Закону України «Про освіту» [10]. У той же час, на вищу освіту спрямовано від 2,3 % до 1,5 % ВВП протягом зазначеного періоду. Частка видатків на вищу освіту у відсотках до загальних видатків зведеного бюджету за період 2010–2015 рр. зменшилась із 6,6 % до 4,9 %.

Частка фінансування вищої освіти у видатках усієї галузі також має негативну динаміку, оскільки із 31,3 % у 2010 р. зменшується до 27,7 % у 2015 р.

Така тенденція насамперед пов'язана з економічними змінами в Україні. Протягом останніх років видатки на освіту в зведеному бюджеті склали одну з найбільших статей – 17,5–21 %. Тож закономірно, що тенденція до скорочення державних видатків під час економічної кризи помітно позначається на бюджеті освітньої галузі.

Однією з основних причин виникнення проблем у сфері вищої освіти є нестача фінансування для ефективного функціонування вищих навчальних закладів і високої якості освітніх послуг, які вони надають.

Тому адміністрації ВНЗ докладають значних зусиль щодо пошуку додаткових джерел фінансування їх діяльності.

Дані про сукупні інвестиції у вищу освіту України подано в табл. 2.

Таблиця 2

Сукупні інвестиції у вищу освіту України в 2010–2014 рр.

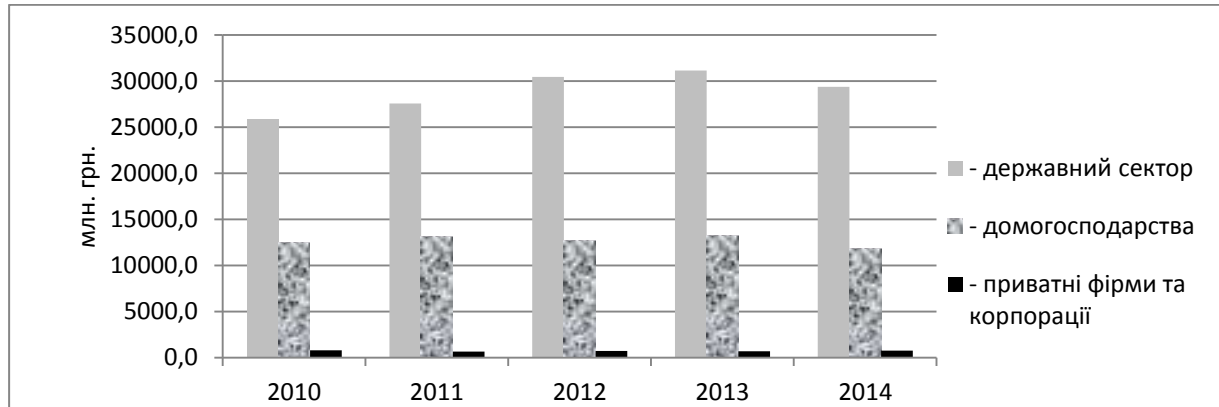
Роки	2010	2011	2012	2013	2014
Показники					
Перший етап вищої освіти, <i>млн грн</i>	37 661	39 764	42 219	43 101	40 257
Другий етап вищої освіти, <i>млн грн</i>	1492	1572	1622	2008	1755
Усього інвестицій у вищу освіту, <i>млн грн</i>	39 152	41 336	43 841	45 108	42 011
Усього інвестицій у вищу освіту, у % до ВВП	3,49	3,06	3,0	2,96	2,68
Бюджетні інвестиції у вищу освіту, у % до ВВП	2,3	2,0	2,0	2,1	1,8

Джерело: складено авторами на основі [11].

Як бачимо, упродовж означеного періоду інвестиції спрямовуються переважно на перший етап вищої освіти, у той час як на другий етап (аспірантура, докторантура) їх надходить у декілька десятків разів менше. Ураховуючи необхідність забезпечення інноваційного розвитку України, створення умов для посилення співпраці бізнес-структур із ВНЗ, а також поєднання освіти з науковою діяльністю, сучасним виробництвом і технологіями, потрібно збільшити частку інвестицій у підготовку аспірантів і докторантів насамперед для перспективних видів промислової діяльності.

Окрім державного бюджету, законодавством передбачені ще й такі джерела фінансування освіти: місцеві бюджети, сформовані місцевими радами; кошти, надані юридичними особами, приватними підприємцями; благодійні пожертви, гранти, позики, кредити, платежі та збори від приватних осіб і т. п.

Найбільше змін потребує структура інвестицій у сферу вищої освіти (рис. 2). Це зумовлено тим, що в зарубіжних країнах частка інвестиційних ресурсів бізнес-структур і роботодавців для підготовки спеціалістів становить 10–30 %, а в Україні – лише 1–2 %.

Рис. 2. Державне та приватне фінансування вищої освіти України в 2010–2014 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними [11].

У вищій школі також наочною є незбалансованість між масштабами діяльності й обсягами фінансування. Значні обсяги залучаються вищою освітою з позабюджетних коштів перш за все за рахунок часткової плати за навчання (табл. 3).

Таблиця 3

Частка джерел фінансування у структурі інвестицій у вищу освіту в Україні упродовж 2010–2014 рр.

Показники	Роки				
	2010	2011	2012	2013	2014
Державний сектор, %	66,1	66,7	69,5	69,1	70,8
Домогосподарства, %	31,9	31,7	28,9	29,4	27,9
Приватні фірми та корпорації, %	2,0	1,6	1,6	1,6	1,3

Джерело: розраховано авторами за даними [11].

Дані табл. 3 переконливо свідчать про те, що останнім часом українські вищі навчальні заклади отримують переважно державне фінансування. Так, протягом 2010–2014 рр. частка держави у фінансуванні вищої освіти України зростає з 66,1 % до 70,8 %. Відповідно скорочується

частка фінансування ВНЗ за рахунок коштів домогосподарств і приватних фірм та корпорацій.

Традиційно частка витрат домогосподарств у вищій і професійно-технічній освіті є набагато більшою, ніж у ланці середньої освіти. У 2014 р. українці зі своєї кишені покривали близько третини видатків на ВНЗ. З 2010 р. до навчальних закладів вищої освіти зараховувались абітурієнти, народжені в період різкого й тривалого спаду народжуваності. У той же час, обсяг державного замовлення скорочувався повільніше, ніж кількість абітурієнтів, отже, менше домогосподарств фінансували вищу освіту.

Аналіз розподілу коштів, спрямованих на освіту за функціями (табл. 4), характеризує види освітніх послуг або заходів, які здійснюються в країні упродовж року.

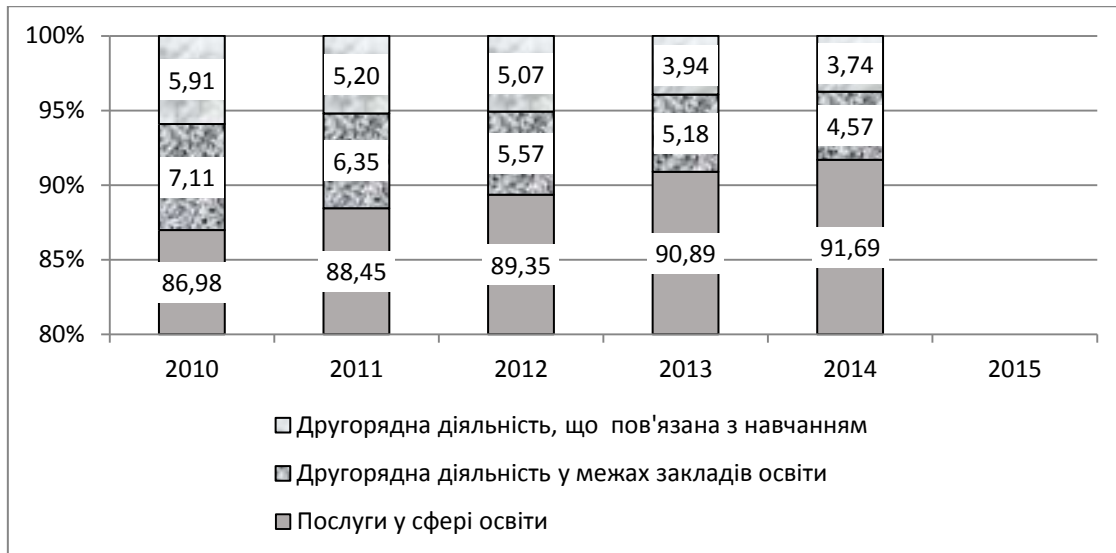
Таблиця 4

Розподіл фінансування загальних функцій вищої освіти в Україні у 2010–2014 рр., млн. грн

Роки	2010	2011	2012	2013	2014
Загальні функції					
Послуги у сфері освіти	34 056	36 559	39 174	40 998	38 521
Другорядна діяльність у межах закладів освіти, у т. ч.	2783	2626	2444	2335	1918
– медичні послуги	2	2	3	2	3
– послуги харчування	2288	2133	2007	1898	1576
– послуги адміністративні/ комунальні, фінансові, відрядження, будівництво та ремонт (капітальні витрати)	494	491	434	435	340
Другорядна діяльність, пов'язана з навчанням, у т. ч.	2313	2150	2224	1775	1572
– інвентар, обмундирування	789	738	698	662	548
– транспортні послуги	8	10	10	11	12
– підручники, канцелярські товари	327	296	395	343	302
– фінансові послуги/ трансферти населенню, стипендії, субсидії, поточні трансферти, капітальні трансферти	1190	1106	1121	759	711
<i>Разом</i>	<i>39 152</i>	<i>41 336</i>	<i>43 841</i>	<i>45 108</i>	<i>42 011</i>

Джерело: складено авторами за даними [11].

Розрахунки засвідчують, що із сукупних витрат на вищу освіту в Україні протягом 2014 р. 91,69 % (38 521 млн. грн.) було витрачено на основні послуги у сфері освіти, 4,57 % – на другорядну діяльність у межах закладів освіти, 3,74 % – на другорядну діяльність, пов'язану з навчанням (рис. 3).

Рис. 3. Функціональна структура фінансування вищої освіти України в 2010–2015 рр., %

Джерело: розроблено авторами за даними [11].

Функціональна структура загальних витрат на освіту в 2014 р. (це засвідчено відсотковим розподілом витрат між видами послуг) була такою:

- найбільші витрати (91,69 %) йшли на послуги у сфері освіти;
- 3,75 % – на послуги харчування;
- 1,69 % – на фінансові послуги/трансферти населенню, стипендії;
- 1,30 % – на інвентар та обмундирування;
- 0,81 % було витрачено на адміністративні послуги/комунальні, фінансові, відрядження, будівництво та ремонт (капітальні витрати);
- 0,72 % – на підручники та канцелярські товари;
- 0,04 % – на іншу діяльність у сфері освіти.

У 2015 р. майже вдвічі збільшилось освоєння інвестицій в основний капітал, але їх частка в загальному обсязі капітальних інвестицій залишається низькою і досягає лише 0,3 % (табл. 5).

Таблиця 5

Стан інвестиційного забезпечення розвитку вищої освіти України в 2010–2015 рр.

Роки	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Показники						
Освоєно (використано) інвестицій в основний капітал, млн грн	598	653	1150	727	425	901
У % до попереднього року	97,5	109,25	176,19	63,24	58,40	212,01
Частка в загальному обсязі капітальних інвестицій, %	0,3	0,3	0,4	0,3	0,2	0,3
Освоєно інвестицій в основний капітал за рахунок коштів державного бюджету, млн. грн	282	302	334	323	167	458
У % до загального обсягу інвестицій за видом економічної діяльності	47,2	46,3	29,0	44,4	39,3	50,8

Джерело: складено авторами

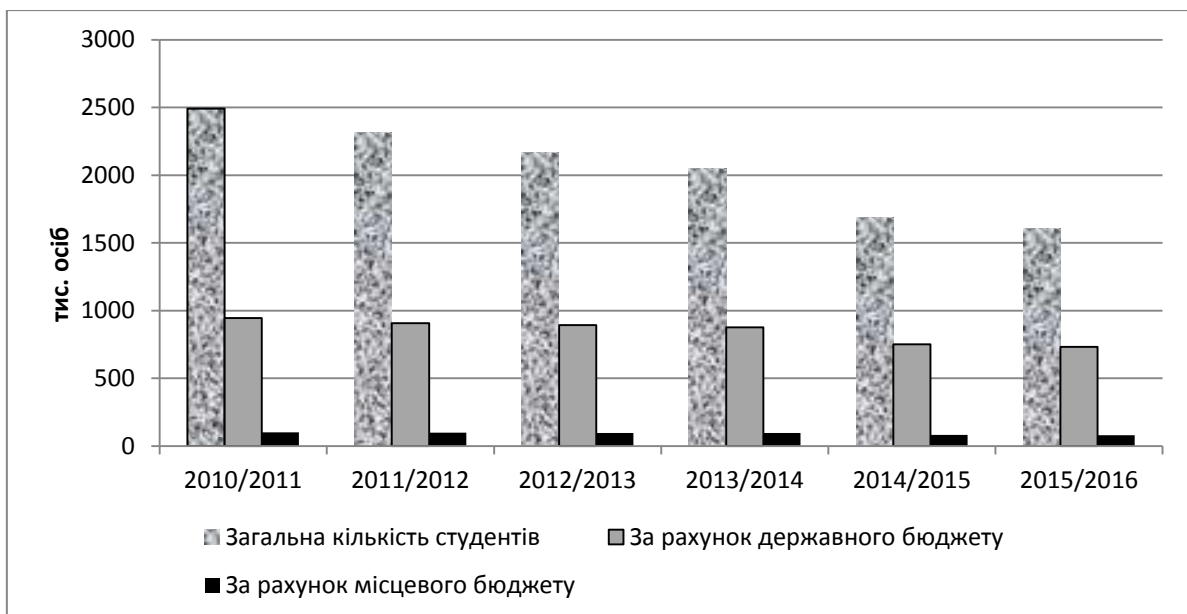
У програмних документах, зокрема, у проєкті Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року, яка розроблена робочою групою під керівництвом Міністерства освіти і науки України в 2014 р., передбачається створити конкурентоспроможну систему вищої освіти України, інтегровану в Європейський простір вищої освіти, у тому числі за рахунок заохочення приватного інвестування у сферу вищої освіти та наукових досліджень [12]. Це дуже важливо, оскільки участь бізнесу є незначною не лише в підготовці спеціалістів, а й в інвестуванні науково-дослідних, дослідно-конструкторських і науково-технічних робіт.

Формування контингенту здобувачів вищої освіти є для ВНЗ певною проблемою, що пов'язана не тільки із забезпеченням відбору кращих

студентів, а й постійною модернізацією (а відповідно, і зміною) правил прийому.

У 2015/2016 н. р. на початковий цикл навчання у вищі навчальні заклади України було прийнято 323 064 особи, із них 156 872 особи мали навчатися за рахунок державного бюджету та 20 532 особи – за рахунок місцевих бюджетів. Це свідчить про те, що за рахунок бюджетних коштів профінансовано навчання майже 55 % студентів.

Загальна кількість студентів ВНЗ за джерелами фінансування їх навчання представлена на рис. 4.

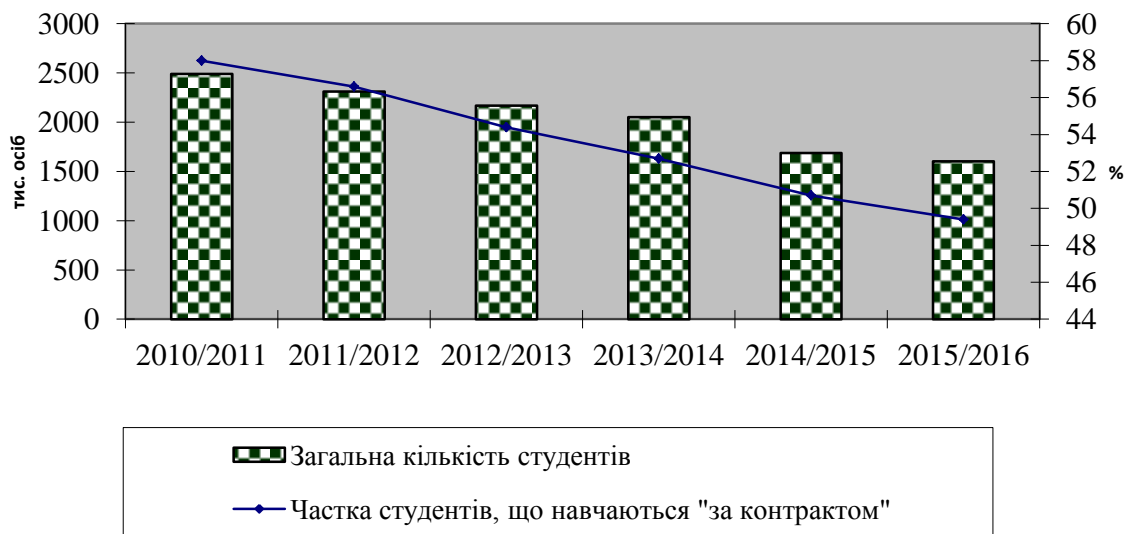

Рис. 4. Динаміка чисельності студентів за джерелами фінансування упродовж 2010–2016 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними [9].

Запровадження ринкових відносин у діяльність ВНЗ призвело до стрімкого зменшення контингенту студентів, які навчалися за рахунок бюджетних коштів, і, відповідно, – до зростання частки «контрактників». Така динаміка продовжувалася до 2007/2008 н. р. Далі тенденція змінилась, і частка «контрактників» почала активно зменшуватися. Уже протягом 2015/2016 н. р. навчанням було охоплено 1 605 270 студентів, із яких 49,4 % здобували освіту за контрактом. Порівнюючи з даними за

2010/2011 н. р., можна встановити, що частка студентів, які навчалися за рахунок коштів фізичних і юридичних осіб, зменшилася на 8,6 пункти.

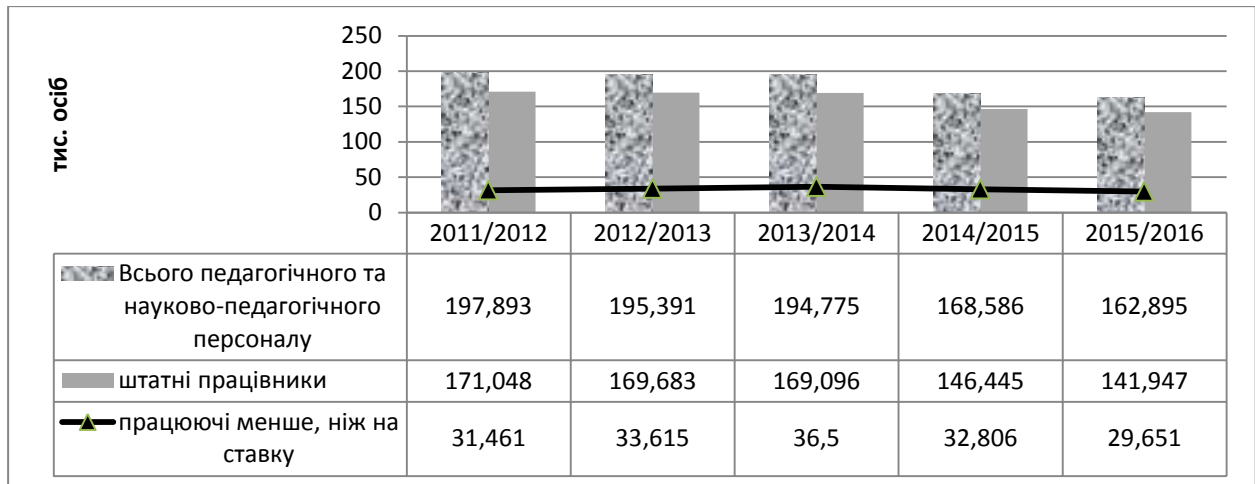

Рис. 5. Динаміка контингенту студентів за період 2010–2016 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними [2].

Як свідчать представлені на рис. 5. дані, зменшується не тільки загальна кількість студентів ВНЗ, а також і частка студентів-контрактників. Така ситуація призвела до скорочення доходів ВНЗ і, як наслідок, – до зменшення їхнього інвестиційного потенціалу.

Нині вища школа характеризується достатньо високим науково-педагогічним потенціалом. Аналізуючи кількісні показники основного педагогічного персоналу ВНЗ, варто акцентувати на наявності стабільної динаміки до їх скорочення. Однією з причин такої ситуації є ліквідація та реорганізація окремих навчальних закладів вищої освіти. Проте, при зниженні кількості ВНЗ протягом останніх п'яти років на 22,3 %, чисельність педагогічних і науково-педагогічних працівників скоротилася на 17,7 % (рис.6).

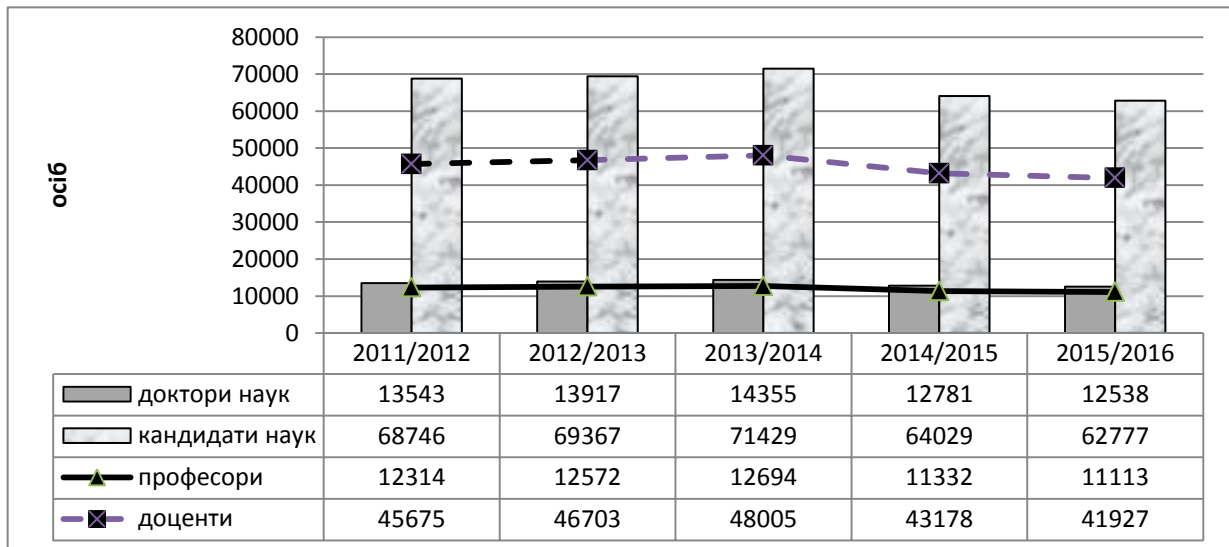
Рис. 6. Динаміка основного персоналу ВНЗ упродовж 2011–2016 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними [9].

Загальна кількість педагогічних і науково-педагогічних працівників ВНЗ на початок 2015/2016 н. р. складала 162 895 чол., із яких 17,60 % працювали у ВНЗ I–II рівнів акредитації, і 82,40 % – у ВНЗ III–IV рівнів акредитації. У загальній чисельності основного персоналу ВНЗ частка штатних працівників майже не змінюється і протягом 2011–2015 рр. коливається від 86,43 % до 87,14 %. Кількість основного персоналу, який працює менше, ніж на повну ставку, протягом 2011–2015 рр. зменшилася на 5,75 % і в 2015 р. становить 18,2 %.

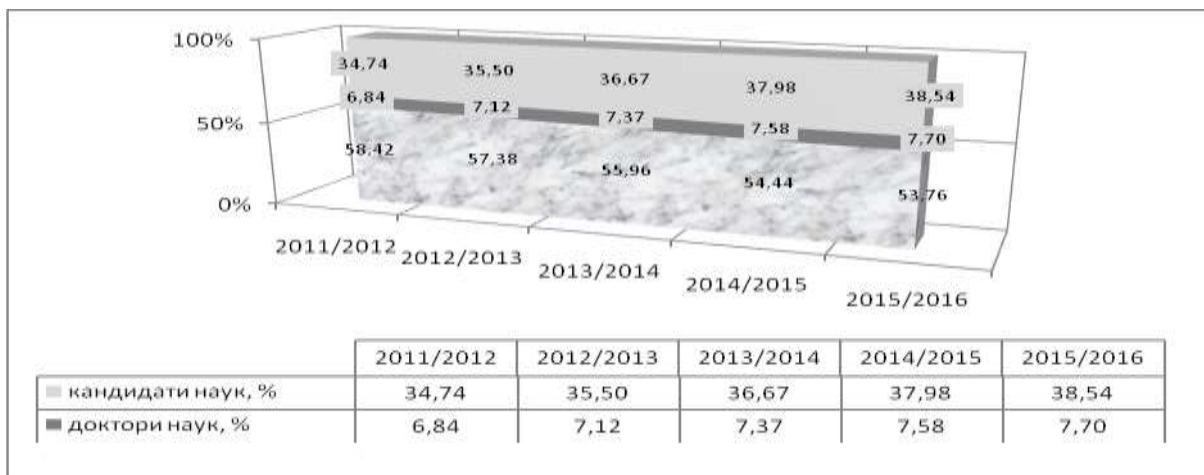
Якісна характеристика основного персоналу ВНЗ відображається кількістю викладачів, що мають наукові ступені та вчені звання. Показники якісного складу ВНЗ мають негативну динаміку, що зумовлено об'єктивними чинниками. У зв'язку із необхідністю скорочення чисельності педагогічних і науково-педагогічних працівників, до звільнення підпадали насамперед викладачі без наукових ступенів. На початок 2015/2016 н. р. кількість працівників із науковими ступенями кандидата і доктора наук складала 75 315 чол. та із вченими званнями доцента й професора – 53 040 чол. Порівняно з даними 2011/2012 н. р. кількість викладачів із науковими ступенями скоротилася на 6974 особи, а з ученими званнями – на 4949 осіб (рис. 7).

Рис. 7. Якісний склад основного персоналу ВНЗ за період 2011–2016 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними [9].

Рис. 8. Структура якісного складу основного персоналу ВНЗ упродовж 2011–2016 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними [9].

Оцінюючи структуру якісного складу основного персоналу ВНЗ за даними рис. 8, можна зробити висновок про те, що кількість викладачів із науковими ступенями на початок 2015/2016 н. р. становила 46,24 %, що на 4,66 % більше, ніж на початок 2011/2012 н. р. А частка викладачів із вченими званнями склала 32,56 %, тобто, своєю чергою, зросла на 3,26 % за аналогічний період.

Однак протягом 2011–2015 рр. у розрізі ВНЗ за рівнями акредитації спостерігається збільшення кількості кандидатів і докторів наук, а саме: у

ВНЗ I–II рівнів акредитації їхня кількість зростає з 3,14 % до 4,13 % та у ВНЗ III–IV рівнів акредитації – із 50,45 % до 55,22 %. Частка доцентів і професорів відповідно за групами ВНЗ за цей же період змінилась із 1,25 % до 1,24 % та з 35,77 % до 39,25 %.

Незадовільні показники стану освіти, що спостерігаються упродовж кількох останніх трьох років, переважно є наслідком кризової ситуації в Україні. Анексія Автономної Республіки Крим та м. Севастополь, тривалі бойові дії на сході України призвели до погіршення політичної та соціально-економічної ситуації в державі. Негативна тенденція спостерігається і й у сфері вищої освіти, оскільки потенціал ВНЗ, котрі були розташовані на зазначених територіях, був потужним і складав суттєву частку загального освітнього потенціалу України.

За даними Міністерства освіти і науки України станом на 1 червня 2015 р., із зазначених територій були евакуйовані 16 ВНЗ та 10 наукових установ, у яких працювали 2844 науково-педагогічні працівники та здобували освіту більше 39 тис. студентів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, в результаті аналізу тенденцій формування інвестиційного потенціалу вищих навчальних закладів України виявлено, що діяльність вищих навчальних закладів характеризується спадаючими темпами за більшістю аналізованих критеріїв. Встановлено, що скорочення фінансування вищої освіти України призвело до погіршення інвестиційного потенціалу ВНЗ. Зокрема, зафіксовано зменшення контингенту студентів і, відповідно, скорочення науково-педагогічного персоналу ВНЗ. Проте якісний склад НПП має тенденцію до покращення, оскільки збільшується частка викладачів, що мають науковий ступінь і вчене звання.

Окреслені події спричинили негативні зміни в розвитку національної економіки і, відповідно, – погіршення стану системи вищої

освіти, що набуло відображення у скороченні ресурсного забезпечення ланки вищої освіти та у втраті суттєвої частки потенціалу вищої школи й науки. Загострилися проблеми, пов'язані з регулюванням низки питань, зокрема тих, що стосуються отримання освіти вимушеними мігрантами, забезпечення життєздатності академічного персоналу евакуйованих ВНЗ, підтримки фахівців, залучених до виконання обов'язків у зоні АТО.

Література

1. Ворсовський О. Л. Інвестиційні ресурси як основний елемент фінансового потенціалу інвестиційної діяльності підприємств [Текст] / О. Л. Ворсовський // Інвестиції: практика та досвід. – 2007. – № 16. – С. 8–11.
2. Іванов С. В. Методологічні підходи до визначення сутності інвестиційного потенціалу [Текст] / С. В. Іванов // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2004. – Вип. 95. – С. 98–104.
3. Бережна І. Ю. Теоретико-економічні підходи до обґрунтування змісту інвестиційного потенціалу [Текст] / І. Ю. Бережна // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2010. – № 6. – С. 253–258.
4. Грищенко І. М. Теоретико-методологічні основи інвестиційно-інноваційної безпеки національної економіки України [Текст] : монографія / І. М. Грищенко, В. М. Узунов, М. П. Денисенко // Київ. нац. ун-т технологій та дизайну ; Ун-т екон. і упр. ; Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – К. : КНУТД, 2013. – 463 с.
5. Нечитайло І. П. Аналіз сучасних підходів до визначення інвестиційного потенціалу регіону [Текст] / І. П. Нечитайло // Финансовые рынки и ценные бумаги. – 2010. – № 24. – С. 13–19.

6. Литюга Ю. В. Розвиток інвестиційного потенціалу підприємства [Текст] / Ю. В. Литюга ; ДВНЗ «Київ. національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». – К. : КНЕУ, 2010. – С. 354–358.
7. Тимофеева Ю. В. Оценка экономического потенциала организации: финансово-инвестиционный потенциал [Текст] / Ю. В. Тимофеева // Экономический анализ: теория и практика. – 2009. – № 1 (130). – С. 43–53.
8. Europe 2020 / European Commission [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/targets/index_en.htm
9. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2015/16 навчального року [Електронний ресурс] Стат. бюл. // Держ. служба статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
10. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
11. Національні рахунки освіти України [Електронний ресурс]. Стат. бюл. // Держ. служба статистики України. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>
12. Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року (проект) [Електронний ресурс] // офіц. сайт Міністерства освіти і науки України. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>
13. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/img/zstored/files/project_30102014.doc
14. ГО Центр міжнародних проектів «Євроосвіта» [Електронний ресурс] // офіц. сайт. – Режим доступу : <http://www.euroosvita.net>.

15. Вергун А. М. Напрями підвищення рівня фінансово-економічної безпеки вищих навчальних закладів освіти України / А. М. Вергун, І. О. Тарасенко // Вісник КНУТД. — 2014. — Тематичний випуск : матеріали IV міжнар. наук. практ. конф. "Ефективність організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку вищої освіти України". — С. 322-331
16. Коваленко Д.І. Механізми фінансування розвитку системи вищої освіти / Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія Економічні науки. - 2017. - Спецвипуск : Ефективність організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку вищої освіти : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (6 жовтня 2017 р., м. Київ). - С. 226-237.

References

1. Vorsovsjkyj O. L. Investycyjni resursy jak osnovnyj element finansovogho potencialu investycyjnoji dijajnosti pidpryjemstv [Tekst] / O. L. Vorsovsjkyj // Investyciji: praktyka ta dosvid. – 2007. – # 16. – S. 8–11.
2. Ivanov S. V. Metodologichni pidkhody do vyznachennja sutnosti investycyjnogho potencialu [Tekst] / S. V. Ivanov // Ekonomika: problemy teoriji ta praktyky : zb. nauk. pracj. – Dnipropetrovsjk : DNU, 2004. – Vyp. 95. – S. 98–104.
3. Berezhna I. Ju. Teoretyko-ekonomichni pidkhody do obgruntuvannja zmistu investycyjnogho potencialu [Tekst] / I. Ju. Berezhna // Derzhava ta rehiony. Serija: Ekonomika ta pidpryjemnyctvo. – 2010. # 6. – S. 253–258.
4. Ghryshhenko I. M. Teoretyko-metodologichni osnovy investycyjno-innovacijnoji bezpeky nacionaljnoji ekonomiky Ukrajinu [Tekst] : monohrafija / I. M. Ghryshhenko, V. M. Uzunov, M. P. Denysenko //

Kyjiv. nac. un-t tekhnologhij ta dyzajnu ; Un-t ekon. i upr. ; Cherkas. nac. un-t im. B. Khmeljnyckogho. K. : KNUTD, 2013. – 463 s.

5. Nechytajlo I. P. Analiz suchasnykh pidkhodiv do vyznachennja investycijnogho potencialu rehionu [Tekst] / I. P. Nechytajlo // Fynansovyje rynky y cenne bumaghy. – 2010. – # 24. – S. 13–19.
6. Lytjughu Ju. V. Rozvytok investycijnogho potencialu pidpryjemstva [Tekst] / Ju. V. Lytjughu ; DVNZ «Kyjiv. nacionaljnyj ekonomichnyj universytet imeni Vadyma Ghetjmana». – K. : KNEU, 2010. – S. 354–358.
7. Tymofeeva Ju. V. Ocenka ekonomycheskogho potencjalu orghanyzacyi: fynansovo-ynvestycyjnyj potencjal [Tekst] / Ju. V. Tymofeeva // Ekonomycheskyj analiz: teoryja y praktyka. 2009. # 1 (130). S. 43–53.
8. Europe 2020 / European Commission [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/targets/index_en.htm
9. Osnovni pokaznyky dijajnosti vyshhykh navchaljnykh zakladiv Ukrajinu na pochatok 2015/16 navchaljnogho roku [Elektronnyj resurs] Stat. bjul. // Derzh. sluzhba statystyky Ukrajinu. – Rezhym dostupu : <http://www.ukrstat.gov.ua>
10. Zakon Ukrajinu «Pro osvitu» [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
11. Nacionaljni rakhunky osvity Ukrajinu [Elektronnyj resurs]. Stat. bjul. // Derzh. sluzhba statystyky Ukrajinu. – Rezhym dostupu: <http://ukrstat.gov.ua>
12. Strateghiji reformuvannja vyshhoji osvity v Ukrajinu do 2020 roku (proekt) [Elektronnyj resurs] // ofic. sajnt Ministerstva osvity i nauky Ukrajinu. – Rezhym dostupu: <http://www.mon.gov.ua>

13. *Koncepcija rozvytku osvity Ukrajinj na period 2015–2025 rokiv (proekt)* [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.mon.gov.ua/img/zstored/files/project_30102014.doc
14. *GhO Centr mizhnarodnykh proektiv «Jevroosvita»* [Elektronnyj resurs] // ofic. sajt. – Rezhym dostupu : <http://www.euroosvita.net>.
15. Verhun A. M. *Naprjamy pidvyshhennja rivnja finansovo-ekonomichnoji bezpeky vyshhykh navchaljnykh zakladiv osvity Ukrajinj* / A. M. Verhun, I. O. Tarasenko // *Visnyk KNUTD*. — 2014. — Tematychnyj vypusk : materialy IV mizhnar. nauk. prakt. konf. "Efektyvnistj orghanizacijno-ekonomichnogho mekhanizmu innovacijnogho rozvytku vyshhoji osvity Ukrajinj". — S. 322-331
16. *Kovalenko D.I. Mekhanizmy finansuvannja rozvytku systemy vyshhoji osvity* / *Visnyk Kyjivsjkogho nacionaljnogho universytetu tekhnologhij ta dyzajnu. Serija Ekonomichni nauky*. - 2017. - Specvypusk : *Efektyvnistj orghanizacijno-ekonomichnogho mekhanizmu innovacijnogho rozvytku vyshhoji osvity : materialy VII Mizhnarodnoji naukovo-praktychnoji konferenciji (6 zhovtnja 2017 r., m. Kyjiv)*. - S. 226-237.